

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО КЛАСИЧЕСКИ И НОВИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА ИСПАНИСТИКА И ПОРТУГАЛИСТИКА**

Мартина Танева Нинова

**Формални, семантични и прагматични аспекти на
подчинените изречения за причина, цел и следствие в
испанския език**

**Автореферат на дисертация за присъждане на образователната и
научна степен „доктор“**

Област на висше образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: Испански език - Синтаксис

Научен ръководител:

проф. д-р Милена Борисова Попова

София

2016

Рецензенти:

проф. д.ф.н. Стефана Димитрова

проф. д-р Йовка Тишева

Автори на становища:

проф. д.п.н. Лиляна Грозданова

проф. д.ф.н. Максим Стаменов

проф. д-р Милена Попова

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на Катедрата по испанистика и португалистика на Факултета по класически и нови филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, проведено на 06.07.2016 г.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 10.10.2016 г. от 11 часа в Зала 2, Ректорат.

Материалите по защитата са на разположение на сайта на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ www.uni-sofia.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	4
Първа глава	
Еволюция на лингвистиката - смяна на научните парадигми	13
1.1. Влияние на философията и психологията.....	13
1.2. Вътрешна логика на развитие на лингвистичната теория.....	18
1.3. Основни концепции и понятия в съвременната прагматика.....	22
1.3.1. Теория за актуалното членение.....	23
1.3.2. Теория на речевите актове.....	32
1.3.3. Принцип на комуникативното сътрудничество и теория на релевантността.....	38
1.3.4. Теория на аргументацията.....	46
1.3.5. Теория на учтивостта.....	48
1.3.6. Прагматичните идеи в синтактичния анализ.....	52
Втора глава	
Подчинени изречения за причина в испанския език	56
2.1. История на въпроса.....	56
2.2. Изречения за причина с вътрешна каузация.....	75
2.3. Предпоставени изречения за причина с външна каузация.....	86
2.3.1. Каузални конструкции, свързани с глагола за речева дейност.....	88
2.3.2. Задпоставени изречения за причина с външна каузация.....	93
2.3.3. Комбиниране на причинни изречения с други видове подчинени изречения.....	95
Трета глава	
Подчинени изречения за цел и следствие в испанския език	106
3.1. История на въпроса.....	106
3.2. Вътрешни финални изречения.....	124
3.3. Външни финални изречения.....	130
3.4. Изречения за следствие.....	132

3.5. Комбиниране на целни и следствени изречения с други видове подчинени изречения.....	135
Заключение.....	148
Библиография.....	155
Приложение.....	172

ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. Актуалност

На първо място, актуалността на избраната тема се обуславя от ориентацията на лингвистиката към комуникативния аспект на езика, от смяната на научната парадигма. При такъв подход се набелязват някои основни преходи от изречение към изказ, от номинация към комуникация, от статика към динамика, от компетенция към употреба, от структура на езиковата система към функциониране на езика в реални условия, от парадигматика към синтагматика, от едноаспектен към многоаспектен, интегрален подход (Попова 2012).

На второ място, интересът към разглеждания обект произтича от факта, че в испаноезичната литература по въпроса беше открито изобилие от трудове, посветени на проблематиката на сложните съставни изречения, но в отделните изследователски концепции функционалната семантика и класификацията на подчинените изречения, най-вече на причинните, се осмисля по различен начин. Наличието на толкова различни трактовки е симптоматично за многоаспектността и сложността на разглежданите проблеми и обуславя необходимостта от допълнителен анализ и систематизация на разглежданите явления. За концептуалната основа на изследването е избрана най-новата академична граматика на испанския език (ИКА 2011), която отразява последните постижения в областта на съвременната синтактична теория. Допълнително са използвани основни теоретични постановки от монографията „Форма и смисъл в синтаксиса“ (2002) на отговорния редактор на посочената граматика - С. Гутиерес Ордонес.

Напълно естествено е анализът на който и да е вид подчинени изречения да започне от формално-семантичните им характеристики. На тази основа Гутиерес Ордонес прави задълбочен преглед на предишните класификации на изреченията за причина. Те са обект на изследване още в латинските граматики, където съществува делението между съчинени и подчинени изречения. Приема се идеята, че от определящо значение е

въвеждащият съюз (съчинителен или подчинителен) и семантиката му. Впоследствие тази класификация е възприета от много граматика на испанския език. Според Гутиерес Ордонес диаметрално противоположни идеи има С. Хили Гая, който смята, че в романските езици не може да се говори за разделение на причинните изречения на съчинени и подчинени, защото всички са подчинени.

В по-нататъшния си анализ испанският академик фокусира вниманието върху идеята на А. Бельо да се разграничи причината, която води до резултат, от довода, на който се основаваме, за да изкажем предходния речев акт. Първия вид Бельо определя като изречения за *истинска причина*, а втория - за *логическа*. Това семантично разделение се обвързва и с формалната характеристика на въвеждащия елемент *porque* - в първия случай то е относително наречие, а във втория е съюз (Бельо, цит. по: Гутиерес Ордонес 2002: 107).

Според Гутиерес Ордонес нееднородният характер на изреченията за причина се откроява и в отделянето на два различни типа причина в класификациите на О. Ковачи (*обстоятелствени модификатори и модификатори на модалността*), Р. Лапеса¹ (*каузални по отношение на речевия акт и каузални по отношение на изречението*), Ф. Маркос Марин и М. Иглесиас Банго (*изречения за причина с вътрешна каузация и изречения за причина с външна каузация*), М. Х. Куенка и К. Галан Родригес (1999) (*централни и периферни причинни изречения*).

Различна класификация предлага Г. Рохо (1983), който въвежда някои важни уточнения като например опозициите между *подчинение*, *съчинение* и *взаимозависимост* (*interordinación*). Авторът причислява причинните изречения към третия вид и смята, че елементите им са взаимнообусловени. От особено значение за нашата работа е фактът, че Рохо включва в анализа на причинните изречения информационните функции *тема/рема*.

---

¹ Разработките на Лапеса се доразвиват по-късно от Х. Ф. Гарсия Сантос, който добавя още един вид - *за съпровождана причина* (*causa concomitante*), свързана с обстоятелство, което благоприятства или възпрепятства осъществяването на действието, обозначено с главния глагол.

Гутиерес Ордонес обръща специално внимание на въвеждането на още един прагматичен аспект - *познатата информация* и посочва, че този съществен момент в разработването на класификациите на причинните изречения е предложен за пръв път от Р. Сантос Рио, като делението, което предлага, е на *необяснителни (no explicativas)* и *обяснителни (explicativas)*.

Въз основа на направения преглед Гутиерес Ордонес обосновава необходимостта от функционално-комуникативен подход към анализа на каузалните изречения. За настоящото изследване обаче е важно да отбележим, че той се прилага и към други видове подчинени изречения: финалните, условните и тези за следствие². При такъв поход в синтактичния анализ на подчинените изречения се включват релевантни компоненти на комуникативната ситуация като например имплицитния глагол за речева дейност *decir*, на който са подчинени един вид изречения, споделените фонове знания, прагматичната информация и комуникативните намерения на участниците в комуникацията. На тази основа авторът извежда следната класификация на причинните изречения: *обяснителни, обстоятелствени изречения с вътрешна каузация, топикализирани изречения с вътрешна каузация, обстоятелствени изречения с външна каузация, топикализирани изречения с външна каузация*. В настоящето изследване обаче ще използваме редуцираното тричленно деление, представено в последната академична граматика на испанския език (2011), което се фокусира върху най-често употребяваните варианти. Тук е мястото да отбележим, че в класификациите и анализа на подчинените изречения в българската академична граматика (1994) не са толкова силно застъпени комуникативните аспекти, в резултат на което не се обособяват в отделни групи външните и вътрешни конструкции за изразяване на цел и причина.

Относно изреченията за цел в испанския език не беше открито такова разнообразие от класификации, но този вид предизвика нашия интерес от гледна точка на идеята за вътрешни и външни финални конструкции,

---

2 Вж. Гутиерес Ордонес (2002), ИКА (2011).

представена в ИКА (2011: 255-260). Галан Родригес също отчита това деление, но го допълва с дистрибуцията на такива семантични нюанси като желание, полза, следствие, контраст и др.

Изреченията за следствие в испаноезичната литература се разделят на такива за подчертано следствие и за логическо следствие. Само ИКА (2011) ги разглежда като напълно отделни видове подчинени изречения, а останалите представени автори ги класифицират според формалните им разлики - дали са съчинени, или подчинени. Тази липса на единомислие е показателна и обуславя необходимостта от по-задълбочено изследване на изреченията за следствие. Освен това те са силно обвързани с причинните изречения, като някои автори смятат, че може да се говори за причинно-следствено отношение, реализиращо се чрез двата вида конструкции.

От друга страна, актуалността на избраната от нас тема се обуславя също така от необходимостта функционирането на тези изречения да се осмисли в рамките на една по-обща категория от подчинени изречения „за основание (или довод), които означават в най-общ смисъл основанието, поради което се извършва нещо в главното изречение“ (ГСБКЕ 1994: 382). В обхвата на обусловеността се включват такива значения като цел, причина, условие, следствие и отстъпка, които имат сходни характеристики, затова в условията на реално функциониране на езика възникват трудности в осмислянето им, а в някои случаи дори неправомерно се отъждествяват. Показателна за това е употребата на съюза *porque* с различни значения: причина, отстъпка и цел и на *con tal de que* със значения на минимално необходимо условие и цел.

От представения обзор на някои основни испански автори ясно проличават логиката на развитие на синтактичния анализ и нестихващият интерес към проучвания проблем. Първоначално учените се фокусират върху формалните елементи - съюзите и техните функции, но те се оказват недостатъчни за пълноценно изследване. Затова се прибавят семантични аспекти. Те обаче също не изчерпват многостранната същност на разглеждания обект. За да се систематизира функционалната семантика на

езиковите модели в контекста, се включват прагматични аспекти. В резултат на прилагането на различни критерии в отделните изследователски концепции традиционните понятия се осмислят на различни равнища на теоретично обобщение, което води до терминологични различия. Това налага необходимостта от задълбочен и системен анализ на функционирането на отделните аспекти на равнището на изказа в рамките на интегрален и многоаспектен подход, който увеличава обяснителната сила на теорията. Такъв подход предполага включването на постиженията на съвременната прагматична теория в полето на анализ и въвеждането на такива понятия като *импликатури, пресупозиции, фонові знания, темо-рематично разпределение на информацията, речеви актове* и др.

На трето място, изборът на тема е свързан със слабата проученост на прагматичните аспекти на сложните съставни изречения в българската испанистика за разлика от подробното и системното им изследване в рамките на простото изречение (вж. Попова 2009, 2012).

Не на последно място интересът към избраната тема е свързан с комуникативната насоченост на чуждоезиковото обучение. Оказва се, че изучаващите испански език се затрудняват при употребата и осмислянето на тънките прагматични нюанси на езиковите модели от полето на обусловеността. Тези трудности се наблюдават както в часовете по превод, така и в часовете по разговор. При изказването на собствени мисли учащите невинаги намират точния съюз, който да е адекватен спрямо комуникативното им намерение и ситуацията на общуване. Ако обучаващите се не разполагат с необходимата комуникативна компетенция, включваща „лингвистичен, социолингвистичен, дискурсивен, стратегически, социален и социокултурен компонент“ (Ван Ек и Трим, цит. по: Попова 2012: 32), това може да възпрепятства информационния обмен и пълноценното протичане на комуникацията.

1.2. Обект и предмет на изследването

Обектът на изследването включва подчинените изречения за причина, цел и следствие в испанския език, разгледани поотделно и като част от обхвата на обусловеността. Предмет на научната разработка са формалните, семантичните и прагматичните им аспекти.

1.3. Цел и задачи

Целта на настоящото изследване е да се проследи функционирането на инвариантните формално-семантични модели на подчинените изречения за причина, цел и следствие в различни комуникативни ситуации, като вниманието се фокусира върху обусловеността на тези модели от релевантните параметри на прагматичния контекст и върху извеждането на основните закономерности във взаимодействието им на синтагматичното равнище на изказа в условията на реалната му употреба.

Поставената цел се конкретизира в следните задачи:

- Да се изследва идейната среда, която обуславя смяната на научна парадигма; да се открият и систематизират основните тенденции в еволюцията на съвременната синтактична теория;

- В този контекст да се осмислят логиката на развитие и основните постиженията на съвременната прагматична теория въз основа на анализ на водещите прагматични концепции;

- Да се анализират основните теоретични разработки, свързани с подчинените изречения за причина, цел и следствие в испанската и българската научна литература;

- Да се формулират концептуалната рамка, понятийният апарат и методите на настоящото изследване, необходими за анализа на емпиричния материал;

- Да се открият причините за обособяване на вътрешни и външни конструкции за причина и цел и закономерностите на функционирането им в различни комуникативни ситуации, а също така и възможностите за комбинирането им;

- Да се изследва функционалната семантика на подчинените изречения за последица и заключение и с помощта на диагностични процедури да се осмисли обособяването на два отделни вида: за подчертано следствие и за логическо следствие;

- Да се изследва влиянието на контекста върху теморематичното разпределение на информацията и върху структурирането и формалното представяне на причинно-следствените връзки в разглежданите от нас подчинени изречения;

- Да се систематизира взаимодействието на конструкциите от обхвата на обусловеността с комуникативните намерения на участниците в общуването и с избора на адекватни средства за тяхната реализация; да се систематизира функционирането на указаните модели в процеса на комуникация;

- Да се моделира системното взаимодействие между формалните, семантичните, прагматичните и аргументативните аспекти на изказа и да се изведат основните му закономерности.

1.4. Методи на изследването

Методите на изследването са определени в съответствие с поставените цели и задачи. Подчинените изречения се изследват в условията на реалното функциониране на езика, затова работата с емпиричния материал се осъществява в рамките на комуникативно-функционалния метод. Тук е важно да отбележим, че предимството на функционализма се състои в това, че анализът на формалното представяне на една и съща функция с помощта на различни граматични форми в различните езици дава възможност за типологично обобщение. Предвид сложността на обекта на изследване смятаме, че е задължително да се приложи интегрален многоаспектен подход. Някои от примерите се подлагат на семантична експликация (тълкуване), тъй като функционирането на аргументативните и дискурсивните маркери може да се осмисли адекватно само в контекста на взаимодействие на комуникативната и денотативната ситуация.

1.5. Емпиричен материал

Емпиричният материал е ексцерпиран от произведения на дванадесет съвременни испански и латиноамерикански писатели. От общия му обем, който възлиза на над 3000 страници, са извлечени 2346 примера. Сред анализиранияте цитати преобладават тези от диалогичния дискурс, тъй като в него най-силно се проявява въздействието на прагматичните фактори. В хода на разсъждение в теоретичните части на дисертацията се включват примери от разработки на видни испански учени за обосноваване на основните тезиси.

1.6. Структура на работата

Дисертацията съдържа 174 стр. и се състои от въведение, три глави (*Еволюция на лингвистиката - смяна на научните парадигми, Подчинени изречения за причина в испанския език, Подчинени изречения за цел и следствие в испанския език*), заключение и библиография, която включва 166 заглавия.

В първа глава „Еволюция на лингвистиката - смяна на научните парадигми“ се прави обзор на идейната среда и се анализират основните теоретични разработки, довели до смяна на научната парадигма в лингвистиката. В рамките на философските концепции на Л. Витгенщайн и Дж. Остин се коментира извеждането на преден план на динамичния характер на езика и ролята на интенционалността, а също така влиянието на идеите им върху развитието на прагматичната теория. В концепциите на Е. Рош и Дж. Лейкоф се откроява интересът им към отношението между език и мисъл, изследването на когнитивните аспекти на комуникацията и обусловеността на езиковата концептуализация от прагматичния и социокултурния контекст.

В по-нататъшното изложение на текста на дисертацията вниманието се пренасочва от философията на езика към вътрешните фактори, оказали влияние върху развитието на прагматиката, и се изследват тезиси от ключови прагматични теории, които формират концептуалната база на настоящата разработка. В исторически план логиката на развитие на

лингвистичната теория отразява последователно семиотичните аспекти на езиковата система: синтактика, семантика, прагматика. Докато в началото езикът се изучава в рамките на системата и изолирано от контекста, в средата на XX в. вниманието се фокусира върху връзката между езика и действителността, върху семантичните измерения на лингвистичния знак, като постепенно се набелязва преориентация към функционирането му в конкретни комуникативни условия, към взаимодействието между текста и релевантните параметри на прагматичния контекст. За целите на изследването е важно да се отбележи, че трудовете, посветени на анализа на подчинените изречения в испанския език, следват изцяло указаните етапи на лингвистичната еволюция.

Ето защо в настоящата работа се представя кратък обзор на теорията за семантичните роли, като се открояват приносните ѝ моменти в развитието на лингвистичната мисъл. В дисертацията се анализират и осмислят задълбочено теорията за актуалното членение, теорията на речевите актове на Дж. Сърл, принципът за комуникативно сътрудничество на Х. П. Грайс и доразвиващите го максими, теорията на релевантността на Д. Спърбър и Д. Уилсън, теорията на аргументацията на О. Дюкро, теорията на учтивостта на Дж. Лийч, П. Браун и С. Левинсън. В автореферата обаче ще представим само релевантните постановки и ключовите понятия, които са пряко свързани с набелязаните от нас проблеми и формират идейната основа на изследването в следващите глави, като ги включим в изводите, с които систематизираме и обобщаваме наблюденията от първа глава.

Ориентацията към комуникативния подход и смяната на научната парадигма в съвременната лингвистика влияят върху разширяването на полето на синтактичен анализ, в който се включват прагматичните аспекти на изказа и се преосмисля разграничението между традиционната и комуникативната теория, като се открояват конвенционалните и инференциалните модели на езикова употреба.

Функционирането на изказите въз основа на инференциалните механизми се обвързва с прагматичните параметри на комуникативния контекст. Динамичното взаимодействие между текста и контекста се ситуира в рамките на интегрален и многоаспектен подход на синтагматичното равнище на изказа. В испанистиката този подход се разработва от Гутиерес Ордонес, който изследва прагматичните аспекти на синтаксиса и синтактичните аспекти на прагматиката.

Въз основа на представените дотук теоретични постановки в следващите глави се анализират подчинените изречения за причина, цел и следствие във връзка с такива ключови прагматични понятия като актуално членение, речеви актове, имплицатури, фонове знания, аргументативни маркери и стратегии за учтивост.

Във втора глава „Подчинени изречения за причина в испанския език“ се представя еволюцията на проблема за видовете причинни изречения. Гутиерес Ордонес (2002) подчертава, че изобилието от класификации на тези изречения се дължи на смесването на критерии и равнища на анализ и предлага обособяването на различните видове да се направи с оглед на функционално-прагматичните им различия. Авторът многократно подчертава, че в действителност каузалната връзка се състои от три елемента: причина, следствие и споделените фонове знания на участниците в разговора. Последната често е пренебрегвана в синтактичните изследвания заради имплицитния си характер. Достигането до тези знания става чрез инференциални процеси (Спърбър и Уилсън, 2004). Теорията на релеванността е приложена към анализа на причинните изречения, защото обяснява как е възможно да разпознаем каузалната връзка, когато няма наличен каузален съюз. По презумпцията за релеванност предполагаме, че между двете фрази има някаква свързаност. Тогава търсим във фоневите си знания имплицитната информация, която обуславя тази връзка. Гутиерес Ордонес прилага към анализа на изреченията за причина и теорията на аргументацията. „Причинните изречения са проява [...] на аргументативната функция на

езика. Затова в тяхното изследване трябва да се вземат предвид не само синтактичните функции, семантичните функции и информационните функции, а също така и аргументативните функции“ (Гутиерес Ордонес 2002: 158). Степента на достоверност, която приписваме на фоновите знания, е причина за съществуването на по-силни и по-слаби аргументи.

Благодарение на прилагането на тези прагматични критерии Гутиерес Ордонес дели причинните конструкции на такива с вътрешна каузация, които са подчинени на основния предикат на изказа, и на такива с външна каузация. Авторът отбелязва, че вътрешните модификатори съдържат обективна информация и могат да се маркират чрез лексикални средства, промени в словореда и чрез употреба на емфатични конструкции. По отношение на външните модификатори той разграничава три вида. Така например каузацията може да се отнася към имплицитен глагол за речева дейност. Този глагол се експлицира при формулиране на въпрос относно причината за произнасяне на изказа и при употреба на условни емфатични конструкции. В хода на нашето изследване бе установено, че в разговорната реч се наблюдават модифицирани варианти на посочените емфатични конструкции: с елипса на темата или с открояване на ремата чрез риторичен въпрос.

Вторият вид външна каузация, който авторът откроява, са предпоставените изречения за причина, които са резултат от топиализация на вътрешните елементи на изказа. Третият вид, обособен от Гутиерес Ордонес, са задпоставените изречения за причина, които аргументират и обосновават причината за произнасяне на предходния речев акт. Свидетелство за адекватността и обяснителната сила на тази класификация е фактът, че тя е възприета и широко представена в последната академична граматика на испанския език (ИКА 2011).

Друго важно наблюдение на Гутиерес Ордонес е, че каузалните конструкции могат да се разглеждат като част от аргументативен процес, който обхваща не само причинно-следствените връзки, а обусловеността в по-широк смисъл и включват също и условните изречения, тези за

следствие, за цел, за отстъпване и за противопоставяне, защото всички съдържат аргументативен елемент.

Друг автор, който изследва функционирането на причинните изречения във взаимодействие с прагматичния контекст, е Мате Бон (1995). Вниманието му се фокусира върху прагматичния потенциал на съюзите, въвеждащи този тип изречения. Обръща специално внимание на типовете речеви актове, в които последните функционират. Обособява тринайсет групи причинни изречения в зависимост от прагматичната им насоченост. Някои от комуникативните нюанси, които откроява, са следните: представяне на обяснение, извинение или оправдание с помощта на *es que*, представяне на причина, свързана с позната информация със съюзите *como*, *ya que* и *puesto que* и въвеждане на причина, свързана с нова информация и обуславяща възникването на даден проблем с помощта на *lo que pasa es que* (пак там, 221-226).

Като илюстрация на изложените разсъждения бихме искали да разгледаме няколко примера. В първия от тях се анализира употребата на *es que* в речевите актове оправдание и извинение. Налице е ситуация, в която единият от участниците в диалога (Демиян) е излъгал и се извинява. Според Ескандел Видал формата на извинението е свързана с размера на обидата: „Когато ситуацията, която трябва да се поправи, представлява по-голяма заплаха за социалните взаимоотношения, извинението трябва да има по-сложна структура, в която може да се включат тези пет компонента: 1) израз на извинение; 2) признаване на отговорността; 3) обяснение; 4) обещание за поправяне [на грешката] и 5) обещание за компенсиране“ (2010: 10). Относно испанския език авторката коментира, че реалните изкази на носителите му са по-дълги и по-сложни от тези, които се предлагат в учебниците, и са свидетелство за наличието на стратегии и модели на поведение, типични за дадената култура:

“- ¿Qué le está pasando, doctor, que tiene tanta urgencia por encontrar a Jorge?

- **No es que** sea urgente – mentí –, **es que** quiero terminar de arreglar unos asuntos y me pareció que el Gordo me iba a poder ayudar.

- Anda ... [...] hace diez años que no sé nada de ti, me has llamado cinco veces en dos días, me has citado para hoy mismo a cualquier hora y donde yo quisiera, y me dices que no es urgente. No bromees ...

- Tienes razón – admití –, **la verdad es que** urgencia real no hay ninguna. **Lo que pasa es que** lo vengo pensando desde hace un tiempo y cuando me decidí a buscarlo y no lo encontré, me empecé a desesperar.

[...]

- Así que tardas quince años en buscarlo, y él tiene que estar ahí, esperándote ... Estás chiflado.

- Sí. Tienes razón [...]. **Es que** me imaginé que a estas alturas ya iba a estar revisando mis cosas y todavía ni siquiera lo pude encontrar” (Букай 2010: 47)

(„- Какво Ви е, докторе, че толкова спешно искате да откриете Хорхе?

- Не че е спешно – излъгах аз, – но искам най-накрая да уредя едни въпроси и си помислих, че Дебелия ще може да ми помогне.

- Стига бе ... [...] от десет години не съм чувала нищо за теб, за два дни ми се обади пет пъти, уговори се с мен точно за днес, когато и където аз поискам, и ми казваш, че не е спешно. Не се шегувай ...

- Права си – признах си аз, – истината е, че реално изобщо не спешно. Проблемът е, че от известно време насам си го мисля и когато се реших да го потърся и не го намерих, започнах да се отчайвам.

- Значи петнайсет години по-късно го търсиш, а той трябва да е там и да те чака ... Ти не си в ред.

- Да. Права си. Работата е там, че си мислех, че на този етап вече щях да подреждам живота си, а дори не можах да го открия“).

В трите си реплики Демиан употребява четири причинни конструкции. Тази речева стратегия е породена от ситуацията, която предполага запазване на собствения публичен образ. При първата размяна на реплики той отрича една причина и подробно въвежда друга, за да

прикрие лъжата си, като използва най-типичната конструкция за това: *no es que ...*, *es que*. Можем да я приемем за стратегия за дистанциране от отговорността, че е отправена молба за спешна помощ, тъй като реално говорещият не разполага с достатъчно убедителни доводи, които да мотивират речевото му поведение. След като е разкрит, че лъже, Демиан си признава: “Tienes razón” и вече използва не една, а две фрази, за да оправдае неправилното си поведение: *la verdad es que* и *lo que pasa es que*. Усложняването на комуникативната ситуация рефлектира върху езиковото ѝ формулиране. Говорещият прибегва до стратегия за свеждане до минимум на възможността за уронване на престижа си. При следващия упрек на Клаудия Демиан се извинява отново, като въвежда с помощта на *es que* подробно обяснение на истинската причина – един зрял мъж иска да е способен да се справя сам с проблемите в живота, но е разстроен, защото дори не може да открие психотерапевта, при когото е ходил преди петнайсет години. В разгледаната ситуация са налице три от петте елемента, които изброява Ескандел Видал. Последните два - обещание за поправяне на грешката и за компенсиране не се включват, тъй като няма реална възможност за обезщетение.

В рамките на анализирания от нас емпиричен материал извеждането на причината в позицията на топика се илюстрира от следния пример, съдържащ предпоставено изречение за причина с външна каузация: “¿Qué hacer en esta parte? [Intermedio para bailar] Se supone que bailar, ¿cierto? Pero **como** sé muy bien que no todos saben hacerlo, aquí les van unas sugerencias **pues** lo ideal es que muevan el cuerpo al ritmo de la música” (Ескивел 1996: 4) („Какво се прави в тази част? [Антракт за танцуване] Предполага се, че се танцува, нали? Но тъй като много добре знам, че не всички умеят да танцуват, ето ви няколко препоръки, тъй като е най-добре да движите тялото в ритъма на музиката“). Тук също така трябва да открием ролята на контекста за експлициране на функционалната семантика на съюза чрез лексикални средства (“*sé muy bien*”). След главното изречение се появява още едно подчинено, въведено с *pues*. Функцията на съюза в случая е да

обобщи и да изведе следствието от предходната информация. Комбинирането на различни изречения, изразяващи обусловеност, е един от механизмите за изграждане на аргументативната мрежа на текста.

Следващият цитат илюстрира взаимодействието на вътрешната и външната каузация: “- Esto no sería grave si no fuera **porque** usted es guapo y soltero, **porque** no tiene anillo de boda, **que** yo ya me he fijado” (Букай 2010: 57) („- Това нямаше да е толкова сериозно, ако Вие не бяхте хубав и при това ерген, защото не носите брачна халка, както забелязах“). В този откъс е налице нереално условие, насочено към настоящето, което води до следната интерпретация: „Положението нямаше да е толкова сериозно, ако Вие не бяхте хубав и при това ерген, но Вие сте и двете, което е причина за безпокойство“. Речевият акт, с който се изказва мнението, че героят не е женен, се основава на фоновите знания, че семейните хора носят халки. Той се обосновава с асертивен речев акт (констатация), реализиран чрез изречение за причина с външна каузация. Той, от своя страна, е обяснен с още един асертивен речев акт (съобщение), изразен чрез задпоставено изречение за причина с външна каузация със следния смисъл: „защото аз забелязах това“. Причинността в този случай не произтича от главния предикат, а е обвързана с тълкуването на ситуацията от страна на говорещия. Тя е представена като дедукция въз основа на имплицитна информация и външен признак. Струва ни се напълно логично асертивните речеви актове да се обосновават именно с изречения за причина с външна каузация, тъй като основната им функция е да дадат обяснение на главното изречение.

Съществено за разбирането на задпоставените изречения за причина с външна каузация е дедуктивното разсъждение, защото в тях се посочва как трябва да бъде интерпретирано изречението. Следният цитат е пример за употреба на обяснителната връзка *porque*: “- ¿Cómo sigo? **Porque** si la llamo **para** preguntarle qué le pasa y todo eso, ella va a pensar que la quiero seducir...” (Букай 2010: 212) („- Как да действам занапред? Защото ако ѝ се обадя да я попитам какво ѝ е и така нататък, тя ще си помисли, че искам да

я свалям“). Тук са налице два отделни речеви акта (молба за съвет и мнение), които по принцип се отделят със запетая. В случая обаче те са самостоятелни изречения, но въпреки това принадлежат на един изказ. Това отделяне подсилва комуникативната натовареност на подчинената конструкция. Молбата е формулирана като риторичен въпрос. Ситуацията, в която тя е отправена, е деликатна – става дума за влюбен човек, който не иска да изглежда прекалено настоятелен пред възлюбената си. Задпоставеното изречение за причина с външна каузация уточнява в какво се състои притеснението на говорещия и обосновава искането на съвет.

В трета глава „Подчинени изречения за цел и следствие в испанския език“ се обединяват двата вида изречения въз основа на тяхната насоченост към бъдещето и на факта, че всъщност и при двата вида можем да говорим за цел, като при финалните конструкции резултатът от действието, посочено в главното изречение, може да бъде реален или потенциален, а при илативните той винаги е постигнат. Анализът на финалните изречения също се основава на класификацията им в последната академична граматика на испански език: „Вътрешни за предиката са конструкциите за цел, които основно изразяват целта на действието или процеса, означени чрез глаголната група” (ИКА 2011: 259). Външните конструкции за цел се различават от вътрешните по това, че не определят главното изречение, а внасят само обяснителен нюанс към него и към неговото произнасяне. Връзката не е на базата на целта и затова към тях не може да бъде зададен въпрос „С каква цел?”. От формална гледна точка най-често се отделят с пауза, но това не е задължително, тъй като интонацията също може да допринесе за разбирането им. От семантична гледна точка предпоставените външни финални конструкции могат да изразяват контраст, отстъпване, следствие, условие. Задпоставените изречения за цел са обяснителни и оправдават изказването на предишното изречение, което обикновено е със значението на съвет, забрана, молба, заповед.

Според семантиката на глагола в главното изречение Галан Родригес (1999) коментира, че целта може да се представя като полза, следствие, контраст или желание. Характерна за тези конструкции е например липсата на *агенс*.

Бихме искали да разгледаме пример за външна конструкция за цел, свързана с глагол за речева дейност: “¿Y te digo algo?, **para** ser sincero, también me gusta la sensación que tengo de que [...] ella también siente “cositas” por mí” (Букай 2010: 91) („И да ти кажа ли нещо? За да бъда честен, на мен също ми харесва усещането, че и тя изпитва нещичко към мен“). В този случай е налице сложна структура, която съдържа риторичен въпрос, конструкция за целта, с която се произнася следващото изречение, и главно изречение с две подчинени. Важно е да уточним комуникативната ситуация – репликата е изказана от главния герой по време на разговор с психотерапевта му. В такъв контекст на пръв поглед подчиненото изречение за цел е излишно, но то има прагматична функция - да обоснове следващото изказване и да зададе границите, в които то да бъде интерпретирано. Употребата му би могла да бъде обяснена в рамките на фреймовата семантика, която се фокусира върху взаимодействието между експлицитната и имплицитната информация в определени стереотипни ситуации, в случая посещение при психотерапевт.

Задпоставена външна финална конструкция обикновено се появява след определен вид речев акт, например желание: “¿Ojalá que Gertrudis regresara a casa, **para** darle a Tita el apoyo que tanto necesitaba en estos momentos!” (Ескивел 2007: 152) („Де да можеше Хертрудис да се върне къщи, за да даде на Тита подкрепата, от която така се нуждаеше в този момент!“). Подчиненото изречение придава на целта нюанс на обяснение за изразяването на желанието в главното изречение.

На последно място ще представим подчинените изречения за последица и заключение. За настоящото изследване е от изключително значение фактът, че в ИКА (2011) тези изречения се разделят на два вида: илативни конструкции (*construcciones ilativas*), изразяващи логическо

следствие, и изречения за подчертаване на последицата (*construcciones consecutivas*). Много често в граматичната традиция двата вида с разглеждат заедно в рамките на изреченията за следствие. Основание за това деление отново откриваме в прилагането на семантични и прагматични критерии към синтактичния анализ. Оказва се, че изреченията за подчертано следствие определят елемент от главното изречение, т.е. можем да кажем, че следствието при тях е вътрешно, тъй като произлиза от информация, посочена в предното изречение. Изреченията за логическо следствие обаче посочват дедуктивно изведено заключение, т.е. тези изречения са външни по своята същност, защото са свързани с комуникативния контекст. Затова не могат да се фокусират и към тях не може да бъде зададен въпрос. Симптоматично за външния характер на илативните изречения е формалното им отделяне от главното изречение със запетая: „Изреченията, въведени с *así que, conque, luego, de modo/ manera/ forma que* или *de ahí que* винаги се отделят със запетая“ (ИКА 2012: 75). В ексцерпирания материал се откриват дори случаи на отделянето им с точка.

С цел да онагледим представените тезиси и да задълбочим анализа им, ще приведем следните цитати: “Ella no quería hablar con nadie, **así que** prefería fingirse dormida” (Ескивел 2010: 132) („Тя не искаше да говори с никого, затова предпочиташе да се преструва на заспала“) и “ [...] imaginó que quedaba poco para el momento culminante. **Así pues** se tendió a un lado de la colchoneta y se limitó a esperar” (Фаусто 2014) („[...] предположи, че до кулминацията остава малко. Затова се излегна от едната страна на постелката и зачака“). В този пример *así pues* се използва като дискурсивен конектор, който организира текста и представя следствието като финално заключение с по-голяма категоричност.

Бихме искали да отбележим, че използването на смесени изречения, в които има натрупване на обусловеност, се дължи на сложните причинно-следствени връзки между събитията от обективната реалност. Говорещият възприема причинно-следствените отношения в тяхната цялост и затова не

ги разграничава в отделни изречения, а ги обединява в сложни обяснителни последователности. Участниците в разговора се опитват да бъдат максимално ясни при посочването на каузацията в най-общото ѝ значение, за да се улесни обработката на информацията от текста или за да се постигне по-голям перлокутивен ефект. Колкото по-комплексна е причинно-следствената връзката между събитията, толкова по-обусловени едно от друго са изреченията. Понякога имплицитните аргументи и заключения са споделени от участниците в разговора, а при нужда се експлицират от говорещия при обосноваването на причинно-следствените връзки.

Последният цитат, който ще анализираме, за да илюстрираме взаимодействието между различните елементи от обхвата на обусловеността, е следният: “- [...] usted llega a Lublin un viernes al atardecer, seguramente **para** esperar el tren de mañana a Praga, **porque para qué** otra cosa iría un judío a Lublin un viernes y **por qué** pasaría alguien por Lublin si no fuera judío. **Así que** después de esa estúpida conversación [...] me voy a ver obligado a invitarlo a mi mesa, **porque** no podría dormir tranquilo dejando a un judío solo” (Букай 2010: 56) („- [...] Вие пристигате в Люблин в петък вечер, навярно за да изчакате утрешния влак за Прага, защото с каква друга цел би отишъл един евреин в Люблин в петък и защо някой би минал през Люблин, ако не беше евреин. Така че след този глупав разговор [...] ще се почувствам длъжен да Ви поканя на трапезата си, защото няма да мога да спя спокойно, ако оставя един евреин сам“). В тези две изречения, които са свързани в една смислова цялост със съчинителния съюз *así que*, има шест подчинени, които са от обхвата на обусловеността (две целни, две причинни, едно следствено и едно условно). Първата финална конструкция е външна за главния предикат, защото реалната цел на пътуването е известна на говорещия благодарение на серия изводи, до които той достига чрез инференциални процеси, и които експлицира в следващите подчинени изречения. За обосноваването на предположението за реалната цел на пътуването: “usted llega a Lublin un viernes al atardecer,

seguramente **para** esperar el tren de mañana a Praga” е употребена причинна конструкция с външна каузация: “**porque para qué** otra cosa iría un judío a Lublin un viernes y **por qué** pasaría alguien por Lublin si no fuera judío”, която съдържа риторични въпроси, експлициращи фоновите знания на говорещия. За правилното разбиране на заключенията му трябва да перифразираме риторичните въпроси, тъй като те се интерпретират като твърдения с противоположен смисъл в комуникацията: “Un judío va a Lublin un viernes al atardecer para esperar el tren de mañana a Praga” и “Alguien pasa por Lublin porque es judío”. Говорещият е достигнал е до извода, че събеседникът му е евреин поради две имплицитни причини, имащи екстралингвистично обяснение: първо, защото пътува към Люблин *именно в петък вечер* (с крайна цел да отиде в Прага на следващия ден) и, второ, защото отива *точно в Люблин* (отново със същата крайна цел). Разбира се, тук говорещият извършва сложен инференциален процес, като се позовава на фоновите си знания, които за обикновения читател (а и за самия слушател в диалога) са недостъпни. Оттам и употребата на причинна конструкция с външна каузация, която да внесе яснота и да обоснове изказването.

След тази сложна комбинация от причина, цел, условие и следствие се явява изречение, което посочва последицата от цялата ситуацията: “Así que después de esa estúpida conversación [...] me voy a ver obligado a invitarlo a mi mesa”. Разсъжденията на автора, че събеседникът му е евреин, го водят до заключението, че трябва да го приюти в дома си. Изводът му се основава не само на информацията от предишния контекст, а и на имплицитна информация, свързана с личността на говорещия, загатната от употребата на израза „me voy a ver obligado” и подчиненото изречение за причина “porque no podría dormir tranquilo dejando a un judío solo”. Чрез тънките нюанси, които отразяват отношението на имплицитната и експлицитната информация в процеса на аргументацията, осъзнаваме факта, че говорещият също е евреин. Коментарът за „глупавия разговор“ показва отношението му към слушащия и обосновава на

семантично ниво нуждата от всички външни обяснителни конструкции, които е употребил до момента.

Цитатът представлява пример за сложен дедуктивен процес. Тук нагледно виждаме как се обвързват екстралингвистичните и лингвистичните характеристики чрез изречения с имплицитна и експлицитна информация, като първите са употребени от говорещия за експлициране на посоката на мисълта му. Очевидно е, че за да осмислим адекватно синтактичния анализ на изречения като посоченото, в него задължително трябва да се включат релевантни параметри на комуникативния контекст: фоновите знания и комуникативните намерения на участниците в диалога. Изключително важно е отчитането на прагматичната информация на комуникантите, защото понякога без нея не е ясен смисълът на казаното от тях. Влиянието на контекста и на цялата комуникативна ситуация върху структурата на изречението трябва да се взема предвид, защото те определят подредбата на елементите му. В сложните съставни изречения понякога са нужни допълнителни пояснения на съдържанието на главното, които трябва да повишат аргументативната сила. Друг път обаче се посочва причината за произнасянето на изказа, което се осъществява чрез външни конструкции, защото се позовават на имплицитна, а не само на езикова информация.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат на проведеня анализ на теоретичните положения и емпиричния материал бихме могли да изведем следните общотеоретични положения:

Преориентацията на лингвистиката към комуникативния аспект на езика допринася за задълбочаването на анализа на изказа на синтагматично ниво, на което си взаимодействат различни параметри. Подобен подход към синтактичните проблеми увеличава обяснителната сила на лингвистичната теория и дава отговор на много въпроси, които традиционното езикознание не може да разреши. В испанската лингвистична литература функционално-прагматичният подход е широко представен, съществуват многобройни разработки, посветени на комуникативните аспекти на синтаксиса. В българската испанистика от тази гледна точка е изследвано предимно простото изречение, докато сложните съставни изречения не са достатъчно проучени. Анализирани са структурата им на ниво система, подробно е описана тяхната класификация, но остават неизследвани тънките комуникативни нюанси на употреба, взаимодействието им с релевантните характеристики на контекста. Настоящата работа е опит да се преодолеят съществуващите ограничения, като се разшири полето на синтактичен анализ въз основа на интегрален многоаспектен подход.

Анализът на идейната среда, в която се осъществява еволюцията на лингвистиката, откроява интереса към изучаването на езика в действие, към влиянието на прагматичния и социокултурния контекст върху функционирането на езиковите елементи и категоризацията. По тази причина в центъра на вниманието в настоящата дисертация се оказват интенционалните и интерпретативните аспекти на езикова употреба.

Логиката на развитие на лингвистичната теория води закономерно до усилено изучаване на прагматиката, в която се набелязва разширяване на полето на анализ и включване на нови комуникативни параметри. Ето защо в синтактичния анализ, проведен в рамките на настоящото

изследване, се включват актуално членение, речеви актове, дискурсивни импликатури, аргументативни оператори, социални роли и стратегии.

Концептуалното ядро на работата отразява основните постижения на съвременната прагматична теория, според които се преосмисля отношението между граматиката и прагматиката и се подчертава, че разграничението им не се основава на различни области на изследване, както се смята в началото. Става ясно, че прагматичните аспекти се маркират формално, а традиционните категории имат прагматични характеристики. При това рязко нараства интересът към изучаването на прагматичния им потенциал. В дисертацията вниманието се фокусира върху прагматичните характеристики на подчинените изречения от обхвата на обусловеността. Важно е да се отбележи, че на тази основа се разграничават конвенционалните от неконвенционалните модели на езикова употреба на тези изречения, изследва се процедурната семантика на някои конектори.

Също така в настоящата разработка се откроява взаимната обусловеност между формалните, семантичните и комуникативните параметри на изказа, между текста и контекста. В този смисъл особено значение придобива имплицитната информация, която често се пренебрегва в традиционния синтаксис. Структурата на изказа се обуславя не само от комуникативното намерение на говорещия, но и от осведомеността и фоновете знания на слушащия.

На базата на изведените дотук теоретични положения бе осъществен анализ на съществуващите синтактични проблеми в рамките на испанския език, в частност в трактовката на подчинените изречения за причина, цел и следствие. Тези проблеми се дължат, от една страна, на смесването на критерии и равнища на анализ, а от друга – на пренебрегването на ролята на фоновете знания при тяхното функциониране. Именно включването на фоновете знания като трети имплицитен елемент в структурата на каузалната конструкция ни позволява да я осмислим в дълбочина.

Въз основа на разграничаването на конвенционалния и инференциалния модел на езиково функциониране се открояват вътрешните и външните каузални конструкции. В рамките на нашето изследване това се осъществява с помощта на такива диагностични процедури като задаване на въпроси, фокусиране с помощта на емфатични конструкции и др., които позволяват да се експлицират топикализацията, локутивните и илокутивните речеви актове. На свой ред външната каузация се подразделя на три типа, които са съответно предпоставени каузални конструкции, каузални конструкции, свързани с глагола за речева дейност *decir*, и задпоставени каузални конструкции, свързани с обосноваването на предходния речев акт.

В процеса на анализ бе установено, че за засилване на аргументацията в комуникацията се натрупват конструкции, съдържащи елементи от обхвата на причинността. Когато се говори за изречения за каузалност, трябва да се има предвид, че те са част от по-широк аргументативен процес, който обхваща не само причинно-следствените връзки. Конструкциите за обусловеност включват също и условните, тези за следствие, за цел, за отстъпване и за противопоставяне, защото всички съдържат аргументативен елемент.

В този контекст особено внимание бе отделено на взаимодействието на каузалните конструкции с речевите актове. Въз основа на анализирания материал бе установено, че при употреба на директиви обикновено се появяват задпоставени изречения. Така например при молба и съвет говорещият осъзнава необходимостта от предоставянето на допълнителна информация, която да изясни причината за отправянето им. В първия случай това е по-логично, тъй като този речев акт предполага облагодетелстване на автора на съобщението и е в ущърб на адресата. Въпреки че съветът предполага облагодетелстване на слушащия, говорещият отново експлицира мотивите за изказа си, защото той може да се тълкува като своеобразна намеса в личното пространство на събеседника. Обвързването на речевите актове, най-вече на някои

директиви, със стратегиите за учтивост е продиктувано от заплахата за социалното равновесие и желанието то да се поддържа. В анализирания от нас емпиричен материал се срещат случаи на употреба на задпоставени каузални конструкции след експресиви и асертиви, като тази употреба се обуславя от спецификата на конкретната комуникативна ситуация. Така например при някои асертиви поводът за подобна употреба е разминаването във фоновите знания на комуникантите, а оправданието е продиктувано от желанието за запазване на собствения образ.

В рамките на избрания функционално-прагматичен подход изреченията за цел също се делят на вътрешни и външни. На свой ред външните се подразделят на същите три типа, които анализирахме при причинните: предпоставени, свързани с глагола *decir* и задпоставени. Отново обособяването на тези типове се обуславя от топикализацията и речевите актове. Задпоставените конструкции се срещат главно след директивни речеви актове.

При проведеня анализ бе установено, че семантичната близост на значенията от обхвата на обусловеността създава условия за употреба на един и същ съюз при изразяване на различни смисли. Така например *con tal de (que)* може да се използва като финален и условен съюз. Свалянето на двузначността се осъществява в контекста на ситуацията. Някои съюзи могат да изразяват целта заедно с други значения като например *soto para*, при който тя се комбинира със сравнение. Употребата на съюзите може да се обуславя до известна степен от рекцията на глагола в главното изречение. Такъв е случаят на съюза *porque*.

Въз основа на критерия за вътрешна и външна модификация на предиката изреченията за следствие се разделят на две отделно обособени групи: за подчертано следствие и за логическо следствие. Първият вид определя елемент от главното изречение, т.е. можем да кажем, че следствието при тях е вътрешно, тъй като произлиза от информация, посочена в предното изречение. Вторият посочва дедуктивно изведено заключение, т.е. тези изречения са външни по своята същност, защото са

свързани с комуникативния контекст. Това бе потвърдено чрез прилагането на такива диагностични процедури като невъзможност за фокусиране с помощта на емфатични конструкции и за формулиране на въпрос, ориентиран към частите на главното изречение.

В работата съюзите, които въвеждат илативните изречения, се разглеждат като два типа маркери. В единия случай те са свързани с процеса на аргументацията и с организацията на самия текст. Оператори като *así pues, total que, por (lo) que/ cual/ tanto* изразяват обобщение, представят следствието като финално заключение за разлика от други аргументативни оператори, които въвеждат следствие с по-малка степен на категоричност. Във втория случай конекторите отразяват взаимодействието между имплицитния и експлицитния контекст в комуникативната ситуация.

Процесът на аргументация в настоящото изследване се обвързва също така с използването на смесени изречения, в които има натрупване на обусловеност. Подобна употреба се наблюдава при отразяване на ситуации със сложни причинно-следствени връзки между събитията от обективната реалност. Говорещият възприема причинно-следствените отношения в тяхната цялост и затова не ги разграничава в отделни изречения, а ги обединява в сложни обяснителни последователности. Участниците в разговора се опитват да бъдат максимално ясни при посочването на каузацията в най-общото ѝ значение, за да се улесни обработката на информацията от текста или за да се постигне по-голям перлокутивен ефект. Колкото по-комплексна е причинно-следствената връзката между събитията, толкова по-обусловени едно от друго са изреченията. Понякога имплицитните аргументи и заключения са споделени от участниците в разговора, а при нужда се експлицират от говорещия при обосноваването на причинно-следствените връзки.

Извеждането на посочените дотук теоретични наблюдения с по-общ и частен характер намира практическо приложение при анализа на функционирането на подчинените изречения за причина, цел и следствие в

условията на реална комуникация. На това равнище се наблюдава взаимодействие с параметрите на контекста, което води до възникването на някои по-специфични комуникативни модели, които отразяват характерните особености на разговорната реч, свързани с елипса, експресивност, субективна оценъчност и др.

Важен приносен момент на нашата разработка е открояването на необходимостта от комбинирането на вътрешни и външни модификатори за причина и цел, което надгражда и доразвива идеята за взаимодействие между конвенционалните и неконвенционалните модели на езиково функциониране като например инференциалното обогатяване на експликатурите от контекста. В хода на изследването бе установено, че освен при разминаване на фоновите знания на участниците в общуването, външните модификатори се използват за уточняване на комуникативните им намерения. В този случай се наблюдава индексална употреба на изказите.

Получените резултати са особено важни от практическа гледна точка за методиката на чуждоезиковото обучение, тъй като фокусират вниманието върху прагматичните аспекти на испанския синтаксис, изразяващи тънки комуникативни нюанси с помощта на външните модификатори, словоредата, наклоненията и т.н. В този смисъл особен интерес представлява различното функциониране на пунктуационните знаци в българския и испанския език, а именно задължителната употреба на запетая при подчинените определителни и обстоятелствените изречения за причина, цел и следствие в българския, от една страна, и отсъствието на запетая в посочените видове изречения в испанския език, обусловено от смисловото и информационно структуриране на текста, от друга страна.

В дидактичен план включването на прагматичния аспект позволява да се открият имплицитните значения при функционирането на указаните подчинени изречения. Това представлява трудност за българите, изучаващи испански език, и създава особени проблеми както при

изграждането на активните им комуникативни умения *говорене* и *писане*, така и при намирането на адекватни функционални еквиваленти в превода. По тези причини резултатите от настоящото изследване имат практическа приложимост в часовете по превод и практически испански език и биха могли да се систематизират в рамките на учебно помагало.

Предложеният модел за изследване на функционалната семантика на подчинените изречения за причина, цел и следствие е перспективен, тъй като разширява полето на синтактичен анализ и може да бъде приложен при изучаването на други видове подчинени изречения в испанския език, а също така може да се разработи в съпоставителен план с българския език.

Библиография, цитирана в автореферата

Блакмор 2002: Blakemore, D. *Relevance and Linguistic Meaning: the Semantics and Pragmatics of Discourse Markers*. Cambridge, Cambridge University Press, 2002.
<<http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam033/2002019248.pdf>> [20.07.2015 г.].

Витгенщайн 1999: Wittgenstein, L. *Investigaciones filosóficas*. Barcelona, Ediciones Altaya S.A., 1999.

Галан Родригес 1995: Galán Rodríguez, C. Las oraciones causales: propuesta de clasificación. - В: *Anuario de estudios filológicos*. 18, 1995, 125-158. <<http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=58840>> [05.07.2014 г.].

Галан Родригес 1999: Galán Rodríguez, C. La subordinación causal y final. – В: *Gramática descriptiva de la lengua española*, dirigida por Bosque, I., V. Demonte. III tomo. Madrid, Espasa Calpe S.A., 1999, 3597 – 3621.

Грозданова 2003: Grozdanova, L. *Fresh Ideas in ELT*. София, УИ, „Св. Климент Охридски”, 2003.

ГСБКЕ 1994: *Граматика на съвременния български книжовен език – Том 3. Синтаксис*. София, БАН, 1994.

Гутиерес Ордонес 2000: Gutiérrez Ordóñez, S. *Temas, temas, focos, tópicos y comentarios*. Madrid, Arco Libros, 2000.

Гутиерес Ордонес 2002: Gutiérrez Ordóñez, S. *Forma y sentido en sintaxis*. Madrid, Arco Libros, 2002.

Гутиерес Ордонес 2015: Gutiérrez Ordóñez, S. Sintaxis y pragmática. - В: *Актуални тенденции в развитието на прагматиката и когнитивната лингвистика*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2015, 15-33.

Димитрова 1999: Димитрова, Ст. *Езикова демагогия*. София, „Наука и изкуство“, 1999.

Димитрова 2001: Димитрова, Ст. *Прагматика на текста*. София, АИ „Марин Дринов“, 2001.

Димитрова 2009: Димитрова, Ст. *Лингвистична прагматика*. София, Велес, 2009.

Дюкро 1892: Ducrot, O. *Decir y no decir*. Barcelona, Anagrama, 1982.

ЕСБЕ 2000: *Енциклопедия на съвременния български език*. Велико Търново, „Свети Патриарх Евтимий Търновски“, 2000.

Ескандел Видал, Леонети 2000: Escandell Vidal, M.V., M. Leonetti. *Categorías funcionales y semántica procedimental*. – В: *Cien años de investigación semántica: De Michel Bréal a la actualidad*. Vol. 1, dirigido por M. Martínez et al. (eds.), Madrid, Ed. Clásicas, 2000, 363 – 378. <http://portal.uned.es/pls/portal/docs/PAGE/UNED_MAIN/LAUNIVERSIDAD/UBICACIONES/04/DOCENTE/MARIA_VICTORIA_ESCANDELL_VIDAL/PUBLICACIONES/CATEGOR%C3%8DAS%20FUNCIONALES%20Y%20SEM%C3%81NTICA%20PROCEDIMENTAL.PDF> [16.04.2015 г.].

Ескандел Видал 2004: Escandell Vidal, M.V. (en prensa) *Aportaciones de la Pragmática*. – В: *Enseñar español como segunda lengua (L2)/ lengua extranjera (LE)*. Vademécum para formación de profesores, Madrid, SGEL, 2004, 179-198. <http://portal.uned.es/pls/portal/docs/PAGE/UNED_MAIN/LAUNIVERSIDAD/UBICACIONES/04/DOCENTE/MARIA_VICTORIA_ESCANDELL_VIDAL/PUBLICACIONES/APORTACIONES%20DE%20LA%20PRAGM%C3%81TICA.PDF> [10.04.2015 г.].

Ескандел Видал 2005: Escandell Vidal, M.V. *Introducción a la pragmática*. Barcelona, Ariel. 2005.

Ескандел Видал 2010: Escandell Vidal, M.V. *La Pragmática en la enseñanza de lenguas extranjeras*. - В: *Jornadas de formación del profesorado en la enseñanza de la L2/ ELE y la Literatura Española Contemporánea*. София, УИ „Св. Климент Охридски“. 2010.

Игнасио Алварес 1999: Ignacio Álvarez, A. *Las construcciones consecutivas*. – В: *Gramática descriptiva de la lengua española*, dirigida por Bosque, I. y V. Demonte. III tomo. Madrid, Espasa Calpe, 1999, 3738 – 3804.

ИКА 1973: Real Academia Española. *Esbozo de una nueva gramática de la lengua española*. Madrid, Espasa Calpe, 1973.

ИКА 2011: Real Academia Española, Asociación de Academias de la Lengua Española. *Nueva gramática básica de la lengua española*. Barcelona, Espasa Libros, 2011.

ИКА 2012: Real Academia Española, Asociación de Academias de la Lengua Española. *Ortografía básica de la lengua española*. Barcelona, Espasa Libros, S.L.U., 2012.

Лийч 1983: Leech, G. *Principios de Pragmática*. Logroño, Universidad de La Rioja, 1983.

Мате Бон 1995: Matte Bon, Francisco. *Gramática comunicativa del español*. Madrid, Edelsa, 1995.

Молинер 2000: Moliner, M. *Diccionario de uso del español*. Madrid, Gredos S.A., 2000.

Ницолова 1984: Ницолова, Р. *Прагматичен аспект на изречението в българския книжовен език*. София, Народна просвета, 1984.

Остин 1955: Austin J. *Cómo hacer cosas con palabras*. Edición electrónica de www.philosophia.cl/ Escuela de Filosofía Universidad ARCIS. <<http://textosenlinea.com.ar/academicos/Austin%20-%20Como%20Hacer%20Cosas%20Con%20Palabras.PDF>> [20.06.2015].

Попова 2009: Попова, М. *Информационната и синтактична структура на изказа в испанския език*. София, Св. Климент Охридски, 2009.

Попова 2012: Попова, М. *Семантични и прагматични аспекти на синтактичните категории в съвременния испански език*. София, УИ „Св. Климент Охридски”, 2012.

Рохо 1983: Rojo, G. *Aspectos básicos de sintaxis funcional*. Málaga, Librería Ágora, 1983.

Сърл 1975: Searle, J. R. *Indirect Speech Acts*. – В: *Syntax and Semantics*. vol. 3, *Speech Acts*. Cole, P., J. L. Morgan, eds. New York – San Francisco – London, Academic Press, 1975, 59-82.

Сърл 1994: Searle, J. *Actos de habla. Ensayo de filosofía del lenguaje*. Barcelona, Planeta – De Agostini, 1994.

Спърбър, Уилсън 2004: Sperber, D; D. Wilson. La teoría de la relevancia. – В: *Revista de investigación lingüística*. VII, 2004, 237 – 286. <<https://digitum.um.es/jspui/bitstream/10201/17793/1/relevancia.pdf>> [15.09.2014 г.].

Тишева 2000: Тишева, Й. *Модели за интерпретация на сложното изречение в българския език*. София, Сема РШ, 2000.

Тишева 2013: Тишева, Й. *Прагматични аспекти на устната реч*. е-издание на Център за семиотични и културни изследвания, 2013.

Тишева 2014: Тишева Й. *Как говори съвременният българин, Прагматика и устна реч*. II том. София, Фондация Фокус, 2014.

Приложение

Букай 2010: Bucay, J. *Cuenta conmigo*. Barcelona: RBA Libros, 2010.

Ескивел 1996: Esquivel, L. *La ley del amor*. Barcelona: Plaza&Janes, S.A., 1996.

Ескивел 2007: Esquivel, L. *Como agua para chocolate*. Barcelona: Novoprint, S.A., 2007.

Ескивел 2010: Esquivel, L. *Malinche*. Barcelona: Litografía Rosés, S.A., 2010.

Фаусто 2014: Fausto, A. *Oniria*. <https://www.amazon.es/Oniria-Alberto-Fausto-ebook/dp/B00916EIUW/ref=sr_1_fkmr0_1?s=digital-text&ie=UTF8&qid=1465809952&sr=1-1-fkmr0&keywords=2014%3A+Fausto%2C+A.+Oniria.> [07.02.201].

Справка за основните приноси в дисертационния труд

Основен принос на дисертацията е разработването и проучването на комуникативните аспекти на подчинените изречения за причина, цел и следствие, тъй като тези въпроси са недостатъчно проучени в българската испанистика. Изследването представлява първият сериозен и задълбочен труд, посветен на анализа на динамичното взаимодействие на синтаксиса, семантиката и прагматиката в рамките на сложното изречение в испанския език.

От теоретична гледна точка особено важно е обосноваването и дефинирането на функционално-прагматичен подход към синтактичните явления като закономерно следствие от логиката на развитие на лингвистичната мисъл. В рамките на този подход се преосмисля съотношението между граматиката и прагматиката въз основа на разграничаването на конвенционалната и инференциалната езикова употреба. Синтактичният анализ се ситуира на равнището на изказа в условията на реална комуникация.

На базата на този подход в работата бе установено, че проблемите в трактовката на подчинените изречения за причина, цел и следствие се дължат, от една страна, на смесването на критерии и равнища на анализ, а от друга – на пренебрегването на ролята на фоновите знания при тяхното функциониране. Именно включването на фоновите знания като трети имплицитен елемент в структурата на каузалната конструкция ни позволява да я осмислим в дълбочина.

Разграничаването на конвенционалния и инференциалния модел на езиково функциониране ни дава основание да отделим вътрешните от външните каузални конструкции. Включването на топикализацията, локутивните и илокутивните речеви актове обуславя открояването на три типа външна каузация, които са съответно предпоставени каузални конструкции, каузални конструкции, свързани с глагола за речева дейност

decir, и задпоставени каузални конструкции, свързани с обосноваването на предходния речев акт.

В процеса на изследване бе установено, че за засилване на аргументацията в комуникацията се натрупват конструкции, съдържащи елементи от обхвата на причинността. Когато се говори за изречения за каузалност, трябва да се има предвид, че те са част от по-широк аргументативен процес, който обхваща не само причинно-следствените връзки. Конструкциите за обусловеност включват също и условните, тези за следствие, за цел, за отстъпване и за противопоставяне, защото всички съдържат аргументативен елемент.

В този контекст особено внимание бе отделено на взаимодействието на каузалните конструкции с речевите актове. Въз основа на анализирания материал бе установено, че при употреба на директиви обикновено се появяват задпоставени изречения. Така например при молба и съвет говорещият осъзнава необходимостта от предоставянето на допълнителна информация, която да изясни причината за отправянето им. Обвързването на посочените директивни речеви актове със стратегиите за учтивост е продиктувано от необходимостта да се поддържа социалното равновесие.

От теоретична гледна точка интерес представлява и употребата на задпоставени каузални конструкции след експресиви и асертиви, като последната се обуславя от спецификата на конкретната комуникативна ситуация. Така например при някои асертиви поводът за подобна употреба е разминаването във фоновите знания на комуникантите.

В рамките на избрания функционално-прагматичен подход изреченията за цел също се делят на вътрешни и външни. На свой ред външните се подразделят на същите три типа, които анализирахме при причинните: предпоставени, свързани с глагола *decir* и задпоставени. Отново обособяването на тези типове се обуславя от топикализацията и речевите актове. Задпоставените конструкции се срещат главно след директивни речеви актове.

При проведения анализ бе установено, че семантичната близост на значенията от обхвата на обусловеността създава условия за употреба на един и същ съюз при изразяване на различни смисли. Така например *con tal de (que)* може да се използва като финален и условен съюз. Свалянето на двузначността се осъществява в контекста на ситуацията. Някои съюзи могат да изразяват целта заедно с други значения като например *soto para*, при който тя се комбинира със сравнение. Употребата на съюзите може да се обуславя до известна степен от рекцията на глагола в главното изречение. Такъв е случаят на съюза *porque*.

Въз основа на критерия за вътрешна и външна модификация на предиката изреченията за следствие се разделят на две отделно обособени групи: за подчертано следствие и за логическо следствие. Първият вид определя елемент от главното изречение, т.е. можем да кажем, че следствието при тях е вътрешно, тъй като произлиза от информация, посочена в предното изречение. Вторият посочва дедуктивно изведено заключение, т.е. тези изречения са външни по своята същност, защото са свързани с комуникативния контекст. Това бе потвърдено чрез прилагането на такива диагностични процедури като невъзможност за контрастно маркиране с помощта на емфатични конструкции и за формулиране на въпрос, ориентиран към частите на главното изречение.

В работата съюзите, които въвеждат илативните изречения, се разглеждат като два типа конектори. В единия случай те са свързани с процеса на аргументацията и с организацията на самия текст. Оператори като *así pues, total que, por (lo) que/ cual/ tanto* изразяват обобщение, представят следствието като финално заключение за разлика от други аргументативни оператори, които отразяват следствие с по-малка степен на категоричност. Във втория случай конекторите отразяват взаимодействието между имплицитния и експлицитния контекст в комуникативната ситуация.

Процесът на аргументация в изследването се обвързва също така с използването на смесени изречения, в които има натрупване на

обусловеност. Подобна употреба се наблюдава при отразяване на ситуации със сложни причинно-следствени връзки между събитията от обективната реалност. Говорещият възприема причинно-следствените отношения в тяхната цялост и затова не ги разграничава в отделни изречения, а ги обединява в сложни обяснителни последователности. Участниците в разговора се опитват да бъдат максимално ясни при посочването на каузацията в най-общото ѝ значение, за да се улесни обработката на информацията от текста или за да се постигне по-голям перлокутивен ефект. Колкото по-комплексна е причинно-следствената връзката между събитията, толкова по-обусловени едно от друго са изреченията.

Извеждането на посочените дотук теоретични наблюдения с по-общ и частен характер намира практическо приложение при анализа на функционирането на подчинените изречения за причина, цел и следствие в условията на реална комуникация. На това равнище се наблюдава взаимодействие с параметрите на контекста, което води до възникването на някои по-специфични комуникативни модели, които отразяват характерните особености на разговорната реч, свързани с елипса, експресивност, субективна оценъчност и др.

Важен приносен момент на нашата разработка е открояването на необходимостта от комбинирането на вътрешни и външни модификатори за причина и цел, което надгражда и доразвива идеята за взаимодействие между конвенционалните и неконвенционалните модели на езиково функциониране като например инференциалното обогатяване на експликатурите от контекста. В хода на изследването бе установено, че освен при разминаване на фоновите знания на участниците в общуването, външните модификатори се използват за уточняване на комуникативните им намерения. В този случай се наблюдава индексална употреба на изказите.

Получените резултати са особено важни от практическа гледна точка за методиката на чуждоезиковото обучение, тъй като фокусират вниманието върху прагматичните аспекти на испанския синтаксис,

изразяващи тънки комуникативни нюанси с помощта на външните модификатори, словоредата, наклоненията и т.н. В този смисъл особен интерес представлява различното функциониране на пунктуационните знаци в българския и испанския език, а именно задължителната употреба на запетая при подчинените определителни и обстоятелствените изречения за причина, цел и следствие в българския, от една страна, и отсъствието на запетая в посочените видове изречения в испанския език, обусловено от смисловото и информационно структуриране на текста, от друга страна.

В дидактичен план включването на прагматичния аспект позволява да се открият имплицитните значения при функционирането на указаните подчинени изречения. Това представлява трудност за българите, изучаващи испански език, и създава особени проблеми както при изграждането на активните им комуникативни умения *говорене* и *писане*, така и при намирането на адекватни функционални еквиваленти в превода. По тези причини резултатите от настоящото изследване имат практическа приложимост в часовете по превод и практически испански език и биха могли да се систематизират в рамките на учебно помагало.

Предложеният модел за изследване на функционалната семантика на подчинените изречения за причина, цел и следствие е перспективен, тъй като разширява полето на синтактичен анализ и може да бъде приложен при изучаването на други видове подчинени изречения в испанския език, а също така може да се разработи в съпоставителен план с българския език.

Списък с научните публикации по темата на дисертацията

1. Семантични и прагматични характеристики на подчинените изречения за цел в испанския език – В: [Сборник доклади от] *Десета конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от Факултета по класически и нови филологии, май 2013*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2013, 134 - 140.

2. Комбиниране на конструкции за обусловеност в испанския език – В: [Сборник доклади от] *Единадесета конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от Факултета по класически и нови филологии, 2014*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2014, 71 - 78.

3. Прагматични характеристики на подчинените изречения за причина в испанския език – В: *Традиции и новаторство. Традиционни и нови подходи в изследванията в социалните и хуманитарните науки*. Том втори. Докторантски сборник 2014. Докторантски изследвания в социалните и хуманитарните науки. София: Изток-Запад, 2015, 149 - 155.

4. Формални аспекти на подчинените изречения за причина в испанския език – В: *Традиции и новаторство. Традиционни и нови подходи в изследванията в социалните и хуманитарните науки*. Том трети. Докторантски сборник 2014. Докторантски изследвания в социалните и хуманитарните науки. София: Изток-Запад, 2015, 461 - 471.

5. Илативни, следствени и каузални изречения – прилики и разлики – В: *Актуални тенденции в развитието на прагматиката и комуникативната лингвистика*. Сборник с материали от Международна научна конференция, 2012 г. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2015, 163 - 174.